

1.14. Миклащук І.М. Шлях Північної Македонії до демократії

Незалежна Македонська держава утворилася безкровно за результатами референдуму у 1991 р. 27 серпня 1991 р. до роботи

приступив Арбітражний комітет. У ході своєї діяльності члени комітету забезпечили точне виконання судових рішень Мирної конференції, що пройшла в Гаазі із порядком денним – розпуск Югославії та створення нових республік на її території.

Із самого початку своєї державності Македонія зіткнулася з цілою низкою викликів внутрішнього і зовнішнього характеру, які загрожували її існуванню. До основних внутрішніх викликів можемо віднести: спад економіки, етнічні протиріччя, масове збідніння населення. Серед зовнішніх викликів – протиріччя із сусідами щодо кордонів держави та історичної спадщини. Вказані виклики призводили до частих політичних криз, які загрожували стабільності і гальмували демократичний транзит молодій Македонській державі.

До розпаду Югославії на початку 1990-х рр. Македонія носила назву «Соціалістична республіка Македонія». Однак після отримання незалежності у 1991 р. у назві залишилося лише одне слово: «Македонія». Сусідня Греція, у якій таку назву носить одна з її північних провінцій, на міжнародній арені виступила категорично проти визнання новоутвореної держави під такою назвою. У даній ситуації Греція заручилася підтримкою з боку Європейського Союзу у своїх претензіях до Македонії. 16 грудня 1991 р. глави країн ЄС зажадали від Македонії конституційних гарантій про відсутність територіальних вимог до сусідніх держав. На підставі висунутих вимог уряд Македонії зобов'язався запобігати будь-якій ворожій пропаганді всередині своєї держави.

У ситуації невизначеності на міжнародній арені щодо назви македонської держави Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй 7 квітня 1993 р. прийняла Резолюцію № 817. Відповідно до вказаного документу, Македонія допускалася в міжнародні організації під тимчасовою назвою – Колишня Югославська Республіка Македонія, що стало приводом до визнання республіки в 1993 р. з боку шести країн учасниць Європейського Союзу: Німеччини, Франції, Великобританії, Італії, Нідерландів і Данії.

Розблокування участі македонської держави у міжнародних організаціях дозволило Македонії і ЄС вже у 1996 р. підписати Угоду про співробітництво та транспортну угоду, які регулювали питання у сфері торгівлі, фінансів і транспорту. У цей же період Македонія розпочинає регулярний політичний діалог з ЄС та отримує фінансову підтримку по програмі PHARE (1996-1999 рр.).

У рамках курсу, спрямованого на посилення інтеграції з ЄС, Македонія взяла на себе зобов'язання провести правову, адміністративну та економічну реформи. Успіхи із реалізації вказаних

реформ дали змогу Македонії подати 22 березня 2004 р. заявку на членство в ЄС, якою вона підтвердила політичну рішучість щодо вступу до Європейського Союзу. У своєму висновку Європейська Комісія 9 листопада 2005 р. рекомендувала Раді ЄС надати Республіці Македонії статус кандидата на членство в ЄС. 17 грудня 2005 р. Республіка Македонія отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. З того часу, наприкінці кожного року, Європейська Комісія публікує регулярні звіти про хід реформування та розвитку Республіки Македонія.

У жовтні 2009 р. Європейська Комісія приходить до висновку, що Македонія робить значний прогрес у напрямку виконання економічних критеріїв членства, на основі чого рекомендовано розпочати переговори про вступ Республіки Македонія до ЄС.

Проміжний успіх Македонії щодо отримання статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу пояснюється, передусім, тим, що Македонія сама ініціювала цей процес і дійсно прагнула досягти своєї цілі. Однак здобуття статусу кандидата жодним чином не є самоціллю. Такий статус лише допомагає країні усвідомити свої проблеми та мобілізуватися для кращої координації та імплементації реформ. При цьому слід визнати, що надання Македонії перспективи членства в ЄС не принесло відразу очікуваний результат з точки зору реформ. По цій причині протягом тривалого часу інституції ЄС вказували на повільний поступ Македонії у вирішенні міжетнічних проблем, досягнення компромісу із Грецією щодо назви країни, протидії корупції та злочинності.

По причині невизнання іншими країнами самоназви Республіки Македонії у 2008 р. на Бухарестському саміті НАТО (на тому самому, на якому Україні та Грузії відмовили у наданні ПДЧ) Греція проголосувала проти запрошення Македонії до Альянсу. Вимога Афін була категоричною: сусідня держава має повністю змінити свою назву.

У тому ж 2008 р. на парламентських виборах перемогла партія Внутрішня македонська революційна організація – Демократична партія македонської національної єдності (ВМРО-ДПМНЄ), від якої прем'єр-міністром країни було обрано Ніколу Груєвського. За часів прем'єрства Н. Груєвського у Македонії відбулося відхилення від демократичних підходів у державному управлінні, а сама країна стала на шлях великодержавного популізму. На території країни побудували величезну кількість монументів античним героям, а у підручники з історії заклали маніпулятивні ідеологеми. У той же час Македонія увійшла у сферу впливу Москви, зокрема підтримала проект газогону «Південний потік». Зрештою

волютаристська політика уряду призвела до політичної кризи та масових протестів населення. У результаті на парламентських виборах 2016 р. більшість отримала опозиція, яка у 2017 р. сформувала уряд. Новим прем'єр-міністром був тимчасово призначений генеральний секретар партії ВМРО-ДПМНЄ – Еміл Дімітрієв, який обіймав цей пост із 15 січня 2016 р. до 31 травня 2017 р. Екс-прем'єр-міністр Н. Груєвський втік з країни і на сьогодні переходить від кримінального переслідування в Угорщині.

Після подолання багаторічної кризи Європейська Комісія у квітні 2018 р. констатувала, що Македонія приступила до фундаментальних змін і рекомендувала розпочати з нею переговори щодо членства в ЄС. На червневому саміті Рада із загальних питань ЄС схвалила початок переговорів за умови досягнення результатів реформ у державному управлінні, судовій сфері, боротьбі із корупцією та організованою злочинністю.

Протягом 2018 – початку 2019 рр. Македонією здійснено суттєвий прогрес у покращенні добросусідських відносин із Грецією. У червні 2018 р. прем'єр-міністр Македонії Зоран Заєв і його грецький колега Алексіс Ципрас підписали Преспанську угоду, що мала нарешті вирішити суперечку щодо назви Македонської держави. За нею назва країни змінювалася на нову: «Північна Македонія», ця назва має використовуватися як всередині країни, так і на міжнародній арені, а до конституції додається згадка, що країна не вважає себе нащадком античної Македонії. Натомість, без змін зберігаються назви «македонська нація» та «македонська мова», а головне – Греція знімає вето зі вступу сусідки до НАТО та ЄС.

30 вересня 2018 р. у Македонії відбувся референдум щодо перейменування держави на Північну Македонію. Дане рішення підтримали 94% тих, хто прийшов на дільниці. Однак явка виявилася катастрофічно низькою – лише 37%. Тому референдум був визнаний таким, що не відбувся. У світових ЗМІ широкого розголосу набула спроба вплинути на результати референдуму у Македонії із перейменування країни, що відкривало вступ до ЄС і НАТО. Аналітичні центри та журналісти зафіксували масовану кампанію з дезінформації, фейкові новини, проплачені мітинги. Попри цю атаку, уряд Македонії зумів зібрати конституційну більшість у 81 голос зі 120 у парламенті, який 11 січня 2019 р. ратифікував зміни до Конституції у частині перейменування країни.

Після оголошення результатів голосування в парламенті високопосадовці ЄС та НАТО привітали Македонію і весь регіон Західних Балкан із прийняттям історичного рішення. Ключова регіональна суперечка в країнах Західних Балкан наблизилася до

вирішення. За ці зусилля прем'єр-міністри Македонії та Греції були номіновані на Нобелівську премію миру.

25 січня 2019 р. за зміну назви сусідньої Македонії на Республіку Північна Македонія проголосував грецький парламент. 9 лютого 2019 р. грецький парламент ратифікував протокол про приєднання Македонії до Північноатлантичного Альянсу. Раніше, 6 лютого, протокол про приєднання затвердили послы країн-членів НАТО.

За процедурою протокол про приєднання Македонії тепер має ратифікувати кожна країна-член блоку. Станом на 19 листопада 2019 р. протокол про вступ Північної Македонії до НАТО мають ратифікувати лише Іспанія та Франція. Прогнозовано процес ратифікації закінчиться у найближчі місяці, і тоді Північна Македонія стане повноправним членом Альянсу.

Євроатлантичні устремління македонського суспільства дали змогу Північній Македонії досягти відчутних результатів у здійсненні реформ. За звітний період парламент і уряд Північної Македонії зробили вагомі кроки щодо зміцнення демократії, становлення правової держави, поглиблення стосунків та секторальної інтеграції у сферах економічного та оборонного співробітництва.

У співпраці з НАТО Північна Македонія досягла значних успіхів у реформуванні розвідувальних служб. Рамковими угодами передбачено створення нового Агентства національної безпеки. Урядом впроваджуються реформа державного управління, яка полягає у поліпшенні громадських консультацій та посиленні прозорості прийняття державних рішень. Зокрема, були вжиті заходи для посилення підзвітності державних адміністрацій.

Північна Македонія продемонструвала рішучість удосконалення судової системи, а впровадження нової правової бази заклало міцну основу для подальшого прогресу. Було прийнято новий закон про прокуратуру. Крім змін у законодавстві, для відновлення довіри населення до судової влади суди розглянули рішення щодо справ, які не вирішувалися раніше.

Були досягнуті успіхи і у боротьбі з корупцією. Зокрема, прийнята нова законодавча база, яка покликана сприяти запобіганню корупції на найвищому політичному рівні. Також розпочала роботу Комісія із запобігання корупції, діяльність якої стала набагато ефективнішою і прозорішою, порівняно з попередніми антикорупційними органами. На рівні найвищих органів державної влади задекларовано, що боротьба із корупцією є національним пріоритетом на всіх рівнях влади. Зокрема, Спеціальна прокура-

тура відкрила кілька справ за зловживання службовим становищем представниками Уряду.

Завдяки зусиллям усіх сторін політичного процесу покращилася політична культура. Зокрема, уряд та парламент активно демонструють культуру компромісу, долучаючи до прийняття рішень всі зацікавлені сторони, у тому числі опозицію та неурядовий сектор. Продовжує покращуватися клімат, в якому працюють організації громадянського суспільства.

Що стосується подальшого розвитку інтеграції з ЄС, то досягнення Північної Македонії були позитивно оцінені у Брюсселі. У лютому 2018 р. Єврокомісія опублікувала «стратегію розширення», а у квітні дала Європейській раді рекомендацію розпочати переговори щодо членства в ЄС Македонії та Албанії. Втім кінцева декларація саміту «ЄС – Західні Балкани» 17 травня 2018 р. констатувала лише загальну європейську перспективу для Західних Балкан, а не майбутній вступ до ЄС. Зрештою, було вирішено, що питання про початок переговорів із Північною Македонією про вступ до ЄС мало відбутися у жовтні 2019 р. До того часу, Північна Македонія повинна виконати ряд зобов'язань, зокрема щодо боротьби з організованою злочинністю й корупцією.

Кризи останніх років зробили проблеми ЄС видимими, наслідком чого стала часткова втрата довіри до європейських інституцій, що підживлює євроскептицизм та націоналістичні настрої. Тому єврооптимісти очікували, що початок переговорів з Північною Македонією про її вступ в ЄС, які мали розпочатися цієї осені, стане демонстрацією, що ЄС успішно справляється із викликами.

Однак на своєму засіданні 18 жовтня 2019 р. глави держав та урядів країн-членів ЄС не змогли досягти єдності в питанні початку переговорів про приєднання до ЄС Північної Македонії та Албанії. Таким чином, вказаним країнам дали зрозуміти, що питання про початок переговорного процесу зі Скоп'є та Тираною перенесуть на саміт ЄС у Загребі, запланований на початок 2020 р. Після початку переговорів процес триватиме кілька років.

Висновки та рекомендації.

1. Політичний інтерес в Україні до Західних Балкан, передусім до Північної Македонії, у 2019 р. перебував на високому рівні. Північна Македонія, як і Україна, є регіоном зі складною історією, має внутрішні проблеми та сусідів із імперськими амбіціями. Тому досвід євроатлантичної інтеграції Північної Македонії може бути корисним при формуванні українського порядку денного на міжнародній арені.

2 Політична еліта Північної Македонії продемонструвала неабияку силу волі, зібравши конституційну більшість для затвердження змін в Конституцію зі зміни назви країни на Північну Македонію. Складний процес політичних дебатів спричинив масові демонстрації як в Македонії, так і в Греції. Далеко не всі політичні сили підтримують досягнуті домовленості як і частина населення Македонії. Відтермінування початку переговорів про приєднання Північної Македонії до Європейського Союзу посилює позиції Росії на міжнародній арені, яка не шкодує зусиль і коштів на підтримку масових протестних рухів, спрямованих проти урядів, які прискорюють політику вступу до НАТО та ЄС (Північна Македонія, Чорногорія)

3 Відтермінування переговорів із Північною Македонією про вступ до Європейського Союзу свідчить, що у Брюсселі на сьогоднішній день немає єдиної позиції з приводу подальшого розширення на Західних Балканах. Однак дане питання і надалі стоятиме на порядку денному. Адже крім Албанії та Північної Македонії в ЄС планують вступити ще чотири балканських країни: Косово, Боснія і Герцеговина, Чорногорія, Сербія.

4 У найближчі місяці Північна Македонія стане повноправним членом НАТО. Тому зовнішньополітичну діяльність України у Північній Македонії, яка в останні роки була спрямована переважно на залучення підтримки у протидії російській агресії, слід посилити у напрямі секторального співробітництва в економічній, енергетичній та гуманітарній сферах.